

„Skláním se pod tíhou“¹

Osud litoměřického biskupa Štěpána Trochty v padesátých letech

► **Veronika Koubová**

Příběh litoměřického biskupa Štěpána Trochty v padesátých letech je dobrodružný a silně překvapující. Setkáváme se v něm s mužem, který se dost možná díky vlastnímu sebevědomí pouští do služby dvěma pánům – komunistickému režimu a Svatému stolci. A tvrdě narazí. Jeho tajná činnost je v komunistickém Československu odhalena a doposud prominentní biskup se dostává do nemilosti prezidenta Klementa Gottwalda i ministra Alexeje Čepičky. Proč byl ale Štěpán Trochta v lednu 1953 vlastně zatčen a jako jediný český diecézní biskup odsouzen k dvaceti pěti letům odnětí svobody? A jaký byl další osud vězně č. 2969?

Salesiánská hagiografie

Troufám si tvrdit, že monografie, která by kvalitně popisovala Trochtovo životní období v padesátých letech, doposud nebyla napsaná. Nejstarší biskupův životopis s názvem *Štěpán kardinál Trochta*² pochází z díla českých salesiánů a byl vydán v exilu v Římě roku 1984. Jedná se o silně hagiograficky laděné dílo zabývající se především raným obdobím biskupova života (dětství, působení v salesiánském řádu v Itálii a v Čechách) a obdobím nacistické perzekuce. Dále se jedná o velmi lapidární a neobjektivní popis událostí, který je sem tam doprovázen nerealistickými historkami z Trochtova života jakožto budoucího světce. Práce není podložena žádnými prameny a patrně se jedná o směs biskupova vyprávění doplněnou fantazií salesiánských pisatelů. Nejsou zde ani náznaky Trochtovy „ústupkářské“ politiky z počátku padesátých let. Roky 1948–1949 jsou sporadicky okomentovány a čtení pastýřského listu dne 19. června 1949 je prezentováno jako hlavní důvod Trochtova zatčení a věznění v letech 1953–1960. Období let 1960–1968 není komentováno téměř vůbec.

1 Z proslovu Štěpána Trochty z 1. září 1968 při příležitosti návratu do čela litoměřické diecéze.

2 *Štěpán kardinál Trochta. Životopisná črta a výběr z proslovů a pastýřských listů*. Řím: Křesťanská akademie, 1984.

Další dílo z pera salesiánského autora Jaroslava Novosada nese název *Štěpán Trochta. Svědek „T“*³ a pochází z roku 2004. Spíše než o historickou monografii se jedná o obrázkovou encyklopedii, která je kompilací jednak výše uvedeného titulu z roku 1984, jednak nelogicky citovaných jednotlivin z materiálů Státní bezpečnosti. Jsou zde poprvé zmiňovány nové poznatky (Trochtův dialog se státem 1948–1952, podrobnosti z internace, Trochtova tajná činnost, existence agenta ORLA). Pověštinou jsou však tyto skutečnosti pouze zmíněny, naznačeny, nebo dokonce různě překrouceny. Použité prameny a literatura opět chybějí. V případě dalších prací, které se životem Štěpána Trochty zabírají, se jedná pouze o krátké studie nebo brožury.⁴ Kvalitně a realisticky zpracovaný Štěpán Trochta české historiografii doposud chybí.

Prameny státní provenience

Když se zaměříme na prameny, nacházíme jich značné množství zejména v provenienci Státní bezpečnosti.⁵ V Archivu bezpečnostních složek se nachází svazek Historického fondu Studijního ústavu Ministerstva vnitra, veden pod arch. č. H-312. Jedná se bohatý pramen pro mapování biskupovy internace. Tento osobní svazek byl založen strážmistrem Stanislavem Hoffmanem z litoměřického oddělení StB v roce 1950 a obsahuje agenturní zprávy od počátku internace až do biskupova zatčení v lednu 1953. Tato denní hlášení zaznamenávala podrobné informace z Trochtova života o jeho návštěvách, psychickém a fyzickém rozpoložení a celkovém denním režimu. Jde tedy o unikátní dokumentaci biskupových reakcí na historické události a pravděpodobné prožívání jeho „ústupkářské politiky“ na počátku padesátých let.

Pro rozpletení tajné biskupovy činnosti je v Archivu bezpečnostních složek k dispozici vyšetřovací spis arch. č. V-2309 MV k soudnímu procesu s názvem Trochta a spol., který se konal v červenci 1954. Ve spleti výpovědí obžalovaných a svědků lze nahlédnout pod povrch tajné činnosti biskupa Trochty na počátku padesátých let a hrubě zrekonstruovat jeho zpravodajské napojení na Vatikán prostřednictvím tajných spojek. Dále lze poodkrýt ilegální síť generálních a oblastních vikářů,

3 NOVOSAD, Jaroslav. *Štěpán Trochta. Svědek „T“*. Praha: Portál, 2001.

4 Uvedme příklady některých studií: PLACHÝ, Jiří. Biskup Trochta v hodině velké zkoušky. In: *Securitas imperii 11*. Praha: ÚDV, 2005, s. 129–134; KOURA, Petr. Protinacistická odbojová činnost Štěpána Trochty. In: MAREK, Pavel; HANUŠ, Jiří. *Osobnost v církvi a politice: čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 422–428; HRACHOVÁ, Ivana. Internace biskupa Štěpána Trochty. In: MERVART, Jan; STŘEDOVÁ Veronika. *České, slovenské a československé dějiny 20. století IV*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2009, s. 91–99.

5 Ve své studii se pramenům StB v případě perzekuce Štěpána Trochty věnoval katolický duchovní a historik Josef Hurt. Viz HURT, Josef. Litoměřický biskup Štěpán Trochta a osudy jeho spolupracovníků v agenturním rozpracování StB. In: DOLEŽALOVÁ, Markéta. *Církev za totalitou – lidé a místa. Sborník k životnímu jubileu opata Heřmana Josefa Tyla*. Praha: ÚSTR, 2016, s. 27–45.

funkci tzv. tajných fakult nebo biskupův plánovaný útěk přes hranice. Neblaze končící příběhy biskupových spolupracovníků lze nalézt například ve vyšetřovacích spisech arch. č. V-331 MV (Krutílek a spol.), arch. č. V-691 MV (Bárta a spol.), arch. č. V-2742 MV (Mádr a spol.).

Hlavní pramen pro léta 1954–1960, která Trochta strávil v komunistických věznicích, je začátek svazku tajného spolupracovníka KABÁTA s arch. č. TS-764923. Tento svazek byl na biskupa Trochtu zaveden npor. Václavem Šubrtem v roce 1960. Součástí svazku jsou však i agenturní zprávy z druhé poloviny padesátých let, kterou Trochta strávil po komunistických kriminálech. Většina pochází z Valdic, později také z Leopoldova. Jedná se o záznamy z vězeňských „pohovorů“, během nichž byl Trochta několikrát „lámán“ ke spolupráci s StB. Byly zde mapovány biskupovy politické názory na současné dění a jeho psychický a zdravotní stav. Tento svazek odhaluje také existenci agenta ORLA, katolického kněze, vězně a zároveň spolupracovníka, který byl v roce 1956 nasazen na celu ve Valdicích. Biskup mu i přes mnohá varování bezmezně důvěřoval a OREL se stal jeho nejbližším důvěrníkem i po propuštění z vězení. Příběh kněze, který se z politického vězně stal práškačem první kategorie, je podrobněji popsán ve vyšetřovacím spise arch. č. V-137 CB (Václav Klabík a spol.) a svazku reg. č. 10442 I. S.

Další fondy pocházející ze státní proveniencí k případu Štěpána Trochty se nacházejí v Národním archivu. Velkým překvapením se stal jeho osobní vězeňský spis z fondu Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, jehož materiály unikátně mapují doposud nejasné Trochtovo životní období v komunistických věznicích. Další relevantní fondy NA se vyslovují především ke vztahu církve a státu všeobecně, než že by konkrétněji sledovaly Trochtův život. Namátkou uvedme fondy Alexeje Čepičky, Klementa Gottwalda, Předsednictva ÚV KSČ 1945–1954, Státního úřadu pro věci církevní (1949–1956) a Církevního odboru (1956–1968).

Kvůli prezidentské amnestii ze dne 9. května 1960, do které byl biskup Trochta zahrnut, byla provedena rešerše taktéž v Archivu Kanceláře prezidenta republiky. V poskytnutých materiálech k amnestiím ve věcech trestních se však jeho jméno nevyskytlo.

Prameny církevní proveniencí

Prameny církevní proveniencí jsou oproti státním institucím poněkud skrovné. Archiv Biskupství litoměřického sice zpřístupňuje rozsáhlý fond věnovaný Trochtovi s názvem Trochtiana, ten však pro období padesátých let mnoho materiálů neskýtá. Archiv pražského arcibiskupství k osobě litoměřického biskupa zpřístupňuje pouze jedno fotoalbum a ani Archiv Salesiánské provincie Praha (dále jen ASPP) v pražských Kobylisích mnoho archivního materiálu neobsahuje. Z poskytnutých materiálů byl k tématu relevantní pouze jeden článek z Lidové demokracie z roku 1968 a vzpomínky skauta Miroslava Obrmana na setkání s biskupem ve valdické věznici.

Za nejcennější pramen pokládám karton fotografií, které zachycují Trochtu od jeho studentský let až do dne pohřbu.

Rozsáhlé a cenné prameny pravděpodobně ukrývají vatikánské archivy, kde se k danému tématu nacházejí například prameny z pozůstalosti pražské internunciatury z let 1946–1950, správy internuncia Saveria Rittery a jeho podřízených diplomatů Gennara Veroliniho a Ottavia de Livy. Zpřístupněn je také archiv státního sekretariátu a jeho složka Cecoslovacchia. Dále se v Římě nachází centrální archiv salesiánů, který taktéž dozajista poskytuje relevantní archivní materiály. Tato studie však vychází z vysokoškolské závěrečné práce a výzkum byl uskutečňován jen na území České republiky. Tento fakt se však může stát podnětem pro další, rozšířené bádání.

Život Štěpána Trochty do roku 1948

Životní osud Štěpána Trochty je všeobecně známý. Je příběhem mladého muže, který po smrti otce odešel z rodného Valašska, aby se připojil k římskokatolické kongregaci Salesiánů Dona Bosca. Studoval v Itálii, kde projevil značné organizační schopnosti, a poté byl vyslán zpět do Československa. Stál u zrodu prvních salesiánských řeholních domů věnujících se práci s ohroženou mládeží. Ve třicátých letech se stal ředitelem salesiánského ústavu v Kobylicích a s nastupující německou okupací se dostal do hledáčku pražského gestapa. Po atentátu na Reinharda Heydricha byl jako mnoho jiných „nepohodlných“ zatčen a vězněn nejprve v Malé pevnosti

Obr. 1: Salesián Štěpán Trochta ve čtyřicátých letech dvacátého století (ASPP, f. Štěpán Trochta, nezpracováno)

Obr. 2: Salesiánský noviciát v Turíně 1929, Štěpán Trochta třetí zleva (ASPP, f. Štěpán Trochta, nezpracováno)

v Terezíně, následně v Mauthausenu a v Dachau. Zadostiučinění se dočkal až po válce. Dne 16. listopadu 1947 byl díky svým schopnostem a kontaktům vysvěcen na biskupa a postaven do čela vydrancované litoměřické diecéze. Během následujících měsíců však proběhl komunistický puč a nově ustanovená nomenklatura ovládla Československo ve všech možných aspektech: zahraniční i vnitrostátní politiku, bezpečností složky, hospodářství, kulturu. Před komunistickými politiky vyvstal úkol vypořádat s různými druhy reakce, přičemž tvrdý oříšek představovala právě katolická církev v čele se silně protikomunistickým arcibiskupem Josefem Beranem.

Přijatelným vyjednavatelem (1948–1950)

Litoměřický biskup Štěpán Trochta byl již od března 1948 jmenován do čela církevní delegace⁶, která měla se státem jednat o tzv. dohodě. Kromě toho, že Trochta měl ze své praxe dobré vyjednávací a diplomatické schopnosti, byl sem instalován patrně i jiného z důvodu. Z koncentračního tábora v Mauthausenu se osobně znal s Alexejem Čepičkou (toho času ministrem spravedlnosti), který byl Gottwaldem pověřen církevními záležitostmi. V předsednictvu se začalo říkat, že Trochta *není tak neústupný jako Beran a má snahu zachránit pro církev co nejvíce i za cenu různých ústupků*.⁷

6 Církevní delegaci tvořili kromě Štěpána Trochty trnavský apoštolský administrátor Ambróz Lazík, sekretář arcibiskupa Jan Boukal a olomoucký kanovník Antonín Dvořák.

7 KOLOUCH, František. *Internace biskupů*. Praha: Academia, 2018, s. 28.

Obr. 3: Štěpán Trochta v den biskupského svěcení na Pražském hradě, 16. listopadu 1947 (ASPP, f. Štěpán Trochta, nezpracováno)

Ne všichni historici však s dělením církevních prelátů na umírněné a radikální souhlasí. S plastičtějším pohledem přišel například církevní historik Jaroslav Šebek. Ten upozornil na to, že právě díky zkušenosti s nacistickými zvěrstvy inklinoval Trochta k levicovým názorům a pro tehdejší státníky byl přijatelným vyjednavatelem. Na rozdíl od staršího a naivnějšího arcibiskupa Berana stál pevněji nohama na zemi. Realisticky vyhodnocoval bezvýhodnost situace v Československu a uvědomoval si, že ke změně jen tak dojít nemůže a je nutné především „přežít“. Trochta se stejně jako Beran snažil církvi pomoci v nelehké době, jen každý to dělal jiným způsobem.⁸ Podobného názoru je také historička Stanislava Vodičková, která v biografii arcibiskupa Josefa Berana uvedla: [Komunisté] *doufali, že Trochtu získají ke spolupráci, čímž rozkolísají jednotu biskupského sboru, znejistí klér a katolickou veřejnost. [...] Prokazovali Trochtovi svou náklonost a doufali, že i on se chopí příležitosti, stejně jako P. Plojhar [...]. Trochta ovšem nebyl Plojhar [...] a církev nebyla politickou stranou. Další vývoj v životě Štěpána Trochty jasně ukázal, že nebyl v opozici vůči svému arcibiskupovi.*⁹

8 ŠEBEK, Jaroslav. Štěpán Trochta: mučedník církevní diplomacie [přednáška]. In: YouTube [online]. 11. 1. 2017 [cit. 2022-10-11]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=qL-6c9ECM2yY&t=1177s>.

9 VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Brno a Praha: ÚSTR a Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 186.

Obr. 4: Pečeť papeže Pia XII. s vyobrazením svatého Petra a Pavla, která byla připojena k papežské pověřovací listině z 27. září 1947. Na jejím základě byl Štěpán Trochta jmenován litoměřickým biskupem (ABS, f. MV-V, arch. č. V-2309 MV)

Všemožné „snahy o domluvu“ v letech 1948–1949 v praxi znamenaly, že si delegace církve a státu navzájem předhazovaly své podmínky a jednání nikam nevedla. Záměr komunistů, tedy *odpoutat katolickou církev od Vatikánu, dostat se tak daleko, aby se s Vatikánem rozešli a stali se národní církví*,¹⁰ se pořád neuskutečňoval. Poté co katoličtí biskupové odhalili odposlech na jedné z biskupských porad v březnu 1949, zamrzl dialog úplně. Katolickým prelátům tehdy došlo, že už nemají co ztratit.

V červnu 1949 vznikl na tajné biskupské poradě v arcibiskupském paláci pastýřský list s názvem *Oběžník katolickému duchovenstvu a věřícímu lidu*,¹¹ který měl být čten na svátek Božího těla 19. června 1949. Tento dokument byl následně pronesen jednotlivými biskupy do jejich diecézí, rozmnožen na cyklostylu a tajně rozvezen na jednotlivé fary. Tímto listem měl biskupský sbor své věřící konečně informovat o zesilujícím útlaku církve ze strany státu. Dále měl pohrozit exkomunikací těm věřícím, kteří vstoupí do komunisty nově založeného rozkolného hnutí s matoucím názvem *Katolická akce*. Brzy ráno před započítím bohoslužeb byli kněží navštěvováni příslušníky SNB. Byli seznámeni s faktem, že přčetní oběžníku zakládá skutkovou

¹⁰ KOLOUCH, František, ref. 7, s. 28.

¹¹ Na tajné biskupské konferenci, která se konala v pražském arcibiskupském paláci ve večerních hodinách dne 15. 6. 1949, vznikly dva pastýřské listy s velmi podobnými obsahy, avšak rozdílnými rozsahy. Kratší *Oběžník katolickému duchovenstvu a věřícímu lidu*, čtený 19. 6. 1949, a delší *Hlas československých biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky*, čtený 26. 6. 1949. Více viz KOUBOVÁ, Veronika. *Pastýřský list „Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky“*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, 2019, s. 7–10.

podstatu trestných činů podle zákona na ochranu republiky a hrozí jim trestní stíhání. Přesto list přečetlo kolem 35 % českých duchovních.¹²

Kromě biskupa Karla Skoupého přečetli list všichni čeští biskupové včetně Štěpána Trochty. Podle výpovědi seminaristy Josefa Hádka se čtení v katedrále sv. Štěpána událo takto: *Použil příslušníků kněžského semináře [...], ze kterých vytvořil několika-násobný řetěz okolo oltáře, u něhož pastýřský list četl, s příkazem, abychom zabránili bezpečnostním orgánům, případně i násilnému přerušení čtení pastýřského listu.*¹³ Je nutno tedy podotknout, že jakkoli „milá“¹⁴ dohoda církve se státem Trochtovi byla, od linie Vatikánu se v této „hodině velké zkoušky“ neoddálil.

Pastýřský list čtený o Božím těle 19. června 1949 byl pomyslným bodem, kdy byla katolické církvi otevřeně vyhlášena válka. Pražský arcibiskup, jehož přečtení *Oběžníku* bylo doprovázeno skandálem ve Svatovítské katedrále¹⁵, byl okamžitě zajištěn příslušníky StB a příštích patnáct let strávil v internaci. Následující den, 20. června 1949, se Štěpán Trochta neprodleně obrátil na Alexeje Čepičku: *Nekatolická Katolická akce je největším omylem, který se mohl v dnešní době stát, bylo kolem ní skutečně už tolik švindlu. [...] Já dnes již nic dělat nemohu a nebudu. Je-li můj šéf, s kterým jsem tahal kdysi káry štěrku v Terezíně, omezen na svobodě, pak jako jeho dobrý kamarád nemohu dělat nic jiného než žádat, aby mu byla svoboda vrácena.*¹⁶

Komunisty založená Katolická akce se s úspěchem neshledala a Beranova hrozba exkomunikace mezi věřícími zabrala. Komunistickým politikům došlo, že je zapotřebí taktiky jiné a již od léta 1949 byly připravovány nové církevní zákony, jež by perzekuci církve legalizovaly. Ty byly schváleny v říjnu 1949. Zákon č. 217/1949 Sb. zřizoval Státní úřad pro věci církevní (SÚC) s povahou ústředního úřadu, jež přejal veškerou agendu ústředních úřadů spravujících církevní záležitosti, tedy zejména Ministerstva školství věd a umění a Ministerstva vnitra.¹⁷ Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církvi a náboženských společnostech, převáděl veškeré hospodářské závazky církve na stát. Jednalo se například o platy duchovních („osobní požitky“), opravy církevních budov a částky na provoz církevní administrativy.¹⁸

12 KOUBOVÁ, Veronika, ref. 11, s. 40.

13 KOUBOVÁ, Veronika, ref. 11, s. 40.

14 Trochta měl během jednoho z výslechů v roce 1954 vypovědět: *Jednáním arcibiskupa Berana jsem byl překvapen, ale byl jsem na něm závislý a nemohl jsem se sám odchýlit. [...] Chci ale říci, že dosažení dohody mi bylo velmi milé.*

15 Arcibiskup Josef Beran se 19. 6. 1949 během bohoslužby ve Svatovítské katedrále rovněž chystal *Oběžník* přečíst. Bylo mu v tom však StB zabráněno. V chrámu se následně strhla vřava a arcibiskup musel být seminaristy z chrámu doslova vyproštěn a dopraven do arcibiskupského paláce.

16 NOVOSAD, Jaroslav, ref. 3, s. 101.

17 KUKLÍK, Jan; ADAMOVÁ, Karolina; BĚLOVSKÝ, Petr et al. *Dějiny československého práva 1945–1989*. Praha: Auditorium, 2011, s. 135.

18 TRETERA, Rajmund Jiří; HORÁK, Záboj. *Konfesní právo*. Praha: Leges, 2015, s. 349–350.

Styky biskupa omezte! (období internace 1950–1953)

*Přichystejte tridua, duchovní obnovy, kající poutní průvody. Rok tento má být rokem posvěcení duší modlitbou a pokáním, upevněním věrnosti Kristu a církvi,*¹⁹ vyhlásil papež 1. ledna 1950 pro celou katolickou církev. Téhož dne vešly v účinnost dva zákony: zákon č. 265, zavádějící obligatorní civilní sňatek, a zákon č. 268, kterým byly převedeny všechny církevní matriky do správy národních výborů a prohlášeny za majetek státu.²⁰

Po únorovém umučení číhoštského faráře Josefa Toufara ve valdické věznici byl uspořádán monstrproces s představiteli jednotlivých řádů a během noci z 13. dubna na 14. dubna 1950 (později ještě z 27. dubna na 28. dubna 1950) byly obsazeny mužské kláštery. Řeholníci byli následně převezeni do tzv. internačních klášterů. Zde pobýli několik měsíců, než byli přerazeni k PTP, do TNP, postaveni před soud nebo dále drženi v internaci ve zrušeném premonstrátském klášteře v Želivě až do roku 1956. Celá tato akce, později nazývaná jako Bartolomějská noc, proběhla bez jakéhokoli právního podkladu, neexistovala pro ni žádná právní norma.²¹ Krátce po mužských řádech byly napadeny také řády ženské. Řeholní sestřám bylo „dovoleno“ působit v tzv. charitativních domech v pohraničí a následně musely opouštět specializované profese ve školství či zdravotnictví. Jen výjimečně byly ponechávány v ústavech pro „dementní“ osoby.²²

*V úrade Ordinátu mi sedí zmocnenec štátnej správy kultúrnej. On mi kontroluje všetku úradnú poštu, čím mi zasahuje do toho najzákladnejšieho jurisdikčného práva. Som pod dozorom, ako by som bol najnebezpečnejším protištátnym elementom,*²³ obrátil se trnavský administrátor Ambróz Lazík na kancelář Alexeje Čepičky. Obdobně začal být sledován celý biskupský sbor. Do litoměřické diecéze byl v roce 1950 přidělen zmocněnec SÚC Jaroslav Zeman a nový generální vikář P. Eduard Oliva (ten nahradil P. Františka Rabase a P. Františka Vlčka v jejich funkcích generálních vikářů litoměřické diecéze).²⁴ Kromě kontroly korespondence byly biskupovi odposlouchávány telefony a Trochta byl z rezidence okamžitě internován na probošství, kde

19 DOLEŽAL, Miloš. *Jako bychom dnes zemřít měli. Drama života, kněžství a mučednické smrti číhoštského faráře P. Josefa Toufara*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2012, s. 146.

20 TRETERA, Rajmund Jiří, HORÁK, Záboj, ref. 18, s. 353.

21 TRETERA, Rajmund Jiří. Zákony o církvích ze 14. října 1949 a navazující vládní nařízení jako nástroj likvidace autonomie církví. In: *Společnost pro církevní právo*, z. s. [online]. [Cit. 2022-09-09.] Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/C%3%ADrkve-v-roce-1949.pdf>.

22 Tamtéž.

23 NA, f. Alexej Čepička, karton č. 52, dopis Mons. Ambróze Lazíka Klementu Gottwaldovi z 8. 7. 1949.

24 Rabas dostal na starosti správu farnosti nejprve v Litvínově, později ve Cvikově. Vlček spravoval farnost v Rovensku pod Troskami.

mu byly vyhrazeny dva pokoje. Zde pobýval ve společnosti své téměř sedmdesátileté matky Anny Trochtové.²⁵

Nařízení biskupovy „izolace“ proběhlo 19. července 1950: *Zařídte ihned izolaci biskupa Trochty, tak abyste věděli o každém jeho styku s osobami, nejen ze samotné rezidence, nýbrž i s ostatními duchovními a laiky, kteří chtějí biskupa navštívit. Styky biskupa omezte na nejmenší míru, a to jen za přítomnosti vašeho orgána. Rozhovor s biskupem musí být při všech návštěvách veden pouze v jazyce českém nebo slovenském.*²⁶

Na konci listopadu 1950 se odehrál další monstrproces s čelními představiteli katolické církve. V procesu bylo „odhaleno“ spojení Vatikánu s americkými imperialisty, s německým fašismem a s domácími agenty z řad vysoké hierarchie, kteří za války kolabovali s Hitlerem.²⁷ Mezi obžalovanými stanuli před Státním soudem například světicí biskup a generální vikář olomoucké arcidiecéze Stanislav Zela, opat benediktínského kláštera v Praze-Břevnově Jan Anastáz Opasek, kanovník u sv. Víta v Praze Otakar Švec, pracovník internunciatury v Praze salezián P. Václav Mrtvý a další významné osobnosti.²⁸ Průměrný rozsudek činil 19 let (Jan Anastáz Opasek byl odsouzen na doživotí). Štěpán Trochta se o přípravě procesu dozvěděl z novin: *Včerejšího dne dočetl se litoměřický biskup Trochta, že v Praze počíná probíhati Státní soud s nejvyššími církevními hodnostáři. [...] Trochta o nich prohlašoval, že to jsou chudáci, obzvláště Mrtvý. Ten prý na sebe řekne i to, co není pravda. Je prý to dobrý člověk a věci, které jsou na něho nanесeny, nikdy prý nedělal.*²⁹

Na počátku roku 1951 se Trochta pokusil o navázání komunikace se Zdeňkem Fierlingerem, novým šéfem Státního úřadu pro věci církevní, který jej převzal po Alexeji Čepičkovi. Po jedné z návštěv u ministra Fierlingera biskup prohlásil, že nyní doufá, že *celá církevní otázka bude rozřešena a [bude] navázána spolupráce.*³⁰ Tato „spolupráce“ byla Fierlingerem již předem promyšlená a měla tkvít v tak zvaném rozkolu mezi biskupy. Někteří z nich byli totiž na začátku března navštíveni zástupcem SÚC a pozváni do Prahy ke slibu věrnosti lidově-demokratické republice, někteří naopak nikoli (pro nesmlouvaný postoj Josef Beran, dále brněnský biskup Karel Skoupý a českobudějovický biskup Karel Hlouch).³¹ Slib věrnosti republice

25 MACEK, Jaroslav; BRODSKÝ, Jan; GUTIERREZ, Ivan. *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 138.

26 ABS, f. MV-H, a. č. H-312, hlášení velitelství oddílu StB Litoměřice z 19. 7. 1950.

27 VAŠKO, Václav. *Dům na skále. Církev bojující 2. 1950 – květen 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 250–251.

28 Mezi další odsouzené patřili Stanislav Jarolímek, Josef Čihák, Jaroslav Kulač, Antonín Mandl a Jan Boukal.

29 ABS, f. MV-H, a. č. H-312, zpráva StB z 29. 11. 1950.

30 ABS, f. MV-H, a. č. H-312, hlášení StB ze 13. 2. 1951.

31 KOLOUCH, František, ref. 7, s. 92.

tak skutečně 12. března složilo do rukou předsedy vlády Antonína Zápotockého šest prelátů. Mezi nimi byli královéhradecký biskup Mořic Pícha, těšínský administrátor František Onderek, slovenští biskupové Jozef Čárský a Ambróz Lazík, pražský kapitulní vikář Antonín Stehlík (zastupující internované arcibiskupa Berana) a konečně i litoměřický biskup Štěpán Trochta. Tento akt solidarity s režimem byl okamžitě uveřejněn v novinách.

Ještě v den skládání slibu se Trochta dostal zpět do Litoměřic, v dobré náladě a trochu unaven. Pohoda však neměla trvat věčně. *Tady ti nesu noviny*,³² rozrazila Anna Trochtová druhý den dveře do biskupovy pracovny. Hlasitě vzlykala a mávala synovi před očima výtiskem Lidové demokracie. *Prosím tě, co se to s tebou děje? Vždyť jsem tě vychovala k tomu, abys byl věrný římskokatolické církvi. Vždyť oni neustále v novinách nadávají Vatikánu!*³³ Po tomto incidentu byl Trochta po zbytek dne značně rozrušen a zneklidněn. Dalšího večera se však Anna Trochtová přišla se synem usmířit: *Za biskupem přišla jeho matka, že se jde za ním podívat, že jí vše již přešlo a že se se vším již smířila, a ptala se biskupa, jak mu je. Načež biskup odpověděl, že je mu částečně lépe, a divil se tomu, že se na něj matka již nehněvá. Říkal dále: Nejhorší na všem je, když matka prokleje svého syna pro to, že něco udělal v domnění, že činí dobro.*³⁴

Anna Trochtová nebyla přirozeně jediná, která se z novin dozvěděla o skládání slibu českých prelátů. Další překvapená reakce přišla také od biskupova bývalého sekretáře Františka Krutílka, který ho navštívil s výtiskem Lidové demokracie ze 14. března 1951. Ukazoval na fotografii v novinách a požadoval vysvětlení. Trochta ho začal ujišťovat o tom, že on církvi nevěrný není a že nebylo jiného zbylí. Dále se vyjádřil i o Píchovi: *[K]e všemu dalšímu dal podklad, neboť jest nejstarším biskupem v ČSR, a po velkém uvážení a přemýšlení přistoupil k němu také a myslí, že se nedopustil žádné chyby. Toto jednání biskupů se nedá nyní posoudit, ale vše bude hodnotit historie.*³⁵

Následující den pozoroval strážmistr Laube na biskupovi značnou depresi: *Když ukončil mši, tak se začal rozčilovat na orgána Pý/II a říkal: Když mě chcete zničit, tak to udělejte hned. Mluvil o tom, že ministr Fierlinger po slibu biskupů řekl, že odpadnou veškerá opatření – izolace, ale že vše dosud trvá tak jako dříve. Že si snad myslí, že ho dostali a znova pojede proti němu. Ale když by něco takého mělo být, tak by raději vyskočil z okna neb si něco udělal.*³⁶

Po ozdravném pobytu v Mariánských lázních v dubnu 1951 se Štěpán Trochta na konci května účastnil Sjezdu bojovníků za svobodu v Bratislavě.³⁷ Doprovázel ho

32 ABS, f. MV-H, a. č. H-312, hlášení StB ze 14. 3. 1951.

33 Tamtéž.

34 Tamtéž, hlášení StB z 15. 3. 1951.

35 ABS, f. MV-H, a. č. H-312, hlášení StB ze 16. 3. 1951.

36 Tamtéž.

37 HURT, Josef, ref. 5, s. 34.

Obr. 5: Štěpán Trochta při pobytu v Mariánských Lázních, 1951 (ASPP, f. Štěpán Trochta, nezpracováno)

jeho přítel biskup Ambróz Lazík, o kterém se vyjadřoval, že je to velmi šikovný člověk a nejlepší ze všech těch církevních hodnostářů (slovenských) a zvláště že je chytrý.³⁸ Tuto příležitost využil k tomu, aby si pohovořil s ministry (Zdeňkem Fierlingerem, Alexejem Čepičkou a Antonínem Zápotockým), patrně plný nadějí na obnovu jednání církve se státem. Hovory vyšly pro Trochtu pravděpodobně úspěšně, protože po skončení recepcce vzal k sobě na pokoj svůj doprovod, „orgána“ a řidiče svého vozu, že „trochu posedí“. Při pití říkal, že když to tak dobře dopadlo, tak je nutno to zapít, a pil více jak my s řidičem. Zmínil se, že mezi Římem a námi se to nějak urovná a že bude dobře. To je jeho přání.³⁹

Březnový slib věrnosti republice nebyl toho roku jediným Trochtovým pokusem o znovuotevření dialogu církve se státníky. Dalším „ústupkem“ byla zářijová účast na celostátním sjezdu katolického duchovenstva, který se měl konat v předvečer svátku svatého Václava a byl svolán režimem poplatným Velehradským výborem katolického duchovenstva, později známý pod názvem Mírové hnutí katolického duchovenstva. Ač biskup zprvu nabídku účasti generálnímu vikáři P. Eduardu Olivovi odmítl,⁴⁰ v předvečer jeho konání byl navštíven jistým Dolkem ze SÚC, který Trochtovi řekl,

38 ABS, f. MV-H, a. č. H-312, hlášení StB z 24. 5. 1951.

39 Tamtéž.

40 ABS, f. MV-H, a. č. H-312, hlášení StB z 25. 9. 1951.

že jeho účast je výslovným přáním samotného Zdeňka Fierlingera, čímž biskupa nakonec „zlomil“.⁴¹

S obavami o to, že z *biskupů na sjezdu bude sám* a přijde exkomunikace z Vatikánu, nasedl druhého dne v 8:15 hod. do automobilu, který jej odvezl do Prahy.⁴² Pod heslem z *Východu světlo, z Východu mír*, se v sále pražské Lucerny nashromáždilo přes 1 200 duchovních včetně zahraničních delegátů z Polska a Maďarska.⁴³ Ministr Zdeněk Fierlinger řečnil o tom, že nyní zažívá naše duchovenstvo skutečnou svobodu, a ministr P. Josef Plojhar (nově zvolený předseda výboru) varoval před zlým duchem Západu. Štěpán Trochta měl sice možnost o přestávce s Fierlingerem hovořit, ale o moc dlouhou debatu nešlo. Komunističtí pohlaváři hodnotili tuto *nejvýznamnější událost katolické církve českých dějin* velmi kladně. Ve zprávě KSCZ Zdeněk Fierlinger „vypíchl“ jako pozitivní zejména *přítomnost tří biskupů* [Štěpán Trochta, Ambróz Lazík, Antonín Eltschkner] *a pozdravná poselství dvou dalších* [Jozef Čárský, Mořic Pícha].⁴⁴

Podstatně hůře vnímal sjezd Štěpán Trochta, který následujícího dne odmítl účast na bohoslužbě v chrámu sv. Štěpána v Litoměřicích s tím, že mezi lidi půjde, až bude mít jistotu, že si jeho účast nevykládají špatně. O sjezdových referátech a diskuzích se vyjádřil tak, že je z nich zničen, nejvíce z Plojharova projevu proti Vatikánu. *Starosti si dále dělal z toho, co katolická veřejnost řekne tomu, že on při referátech dokonce tleskal (ve skutečnosti se zdržel tleskání i při předčítání pozdravného dopisu prezidenta republiky). Nyní se obává, že bude Vatikánem exkomunikován, o čem[ž] se vyjadřuje tak, že by to jen vítal, neboť by to alespoň proň byla úleva.*⁴⁵

V listopadu 1951 si Trochta uvědomil, že takto již nemůže dál. Generálního vikáře Olivu, který podle biskupových slov diecézi beztak „vládl“, k tomu plně zplnomocnil pověřovacím dekretem a ministru Fierlingerovi zaslal žádost o půlroční zdravotní dovolenou. Ten jeho žádosti vyhověl. Z období začátku této Trochtovy „pauzy“ o něm strážmistr Hoffman poznamenal: *Po odstoupení biskupa Trochty věnuje se biskup Trochta neustále pouze své vlastní práci. Neustále se prochází po pokojích neb píše. Naprosto nejeví zájem o vnější okolí své rezidence. Neustále se zabývá tou myšlenkou, jak hloupě nalétl a jel na sjezd duchovních do Prahy, a přemýšlí, jak toto napravit a sám sebe opět přivést do vážnosti u těch duchovních, kteří jej dnes pozorují z jiného úhle [sic]. Biskup sám žádné návštěvy nepřijímá a dodržuje to, jak sám řekl, že po dobu 1/2 roku bude neustále sám.*⁴⁶

41 Tamtéž, hlášení StB z 26. září 1951.

42 ABS, f. MV-H, a. č. H-312, hlášení StB z 28. 9. 1951.

43 Duchovní život po válce. In: *I-vysílání. Archiv ČT24* [online]. 2009 [cit. 2023-10-01]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10116288585-archiv-ct24/209452801350034/>.

44 VAŠKO, Václav, ref. 27, st. 370–371.

45 ABS, f. MV-H, a. č. H-312, úřední záznam StB Litoměřice z 1. 10. 1951.

46 ABS, f. MV-H, a. č. H-312, zpráva StB z 22. 11. 1951.

Konečně pak biskup zažádal o rezignaci v dubnu 1952 tajným dopisem ministru Fierlingerovi. Ten jeho žádost přijal s odpovědí, že *ministr přijímá rezignaci Trochty a věří, že se Trochta v pozdější době navrátí zpět k výkonu své funkce*. Dále byly biskupovi (společně s matkou a jeho personálem) nabídnuty tři možnosti izolace, a to a) izolace ve formě rekreačního léčení, b) izolace v jeho domě, c) izolace mimo litoměřickou diecézi. Trochta si vybral druhou možnost.⁴⁷

V tentýž měsíc byla zatčena bývalá Trochtova ošetřovatelka, devětadvacetiletá Marie Jadrná. Jméno této již rok nezvěstné ženy bylo na základě výsledku prof. Růženy Vackové z 2. února 1952 „vytěženo“ a dalším výsledkem Jany Podané byl odhalen její úkryt u Josefa Kerharta.⁴⁸ Marie Jadrná u výsledku následně vypověděla, že doručovala dopisy „jistého církevního hodnostáře“ prof. Růženě Vackové, která je odesílala do Vatikánu. Dále pak dopomohla P. Josefu Šmídlovi, tajemníku biskupa Trochty, ilegálně opustit republiku. Následně promluvila i o svém podobném záměru: *Jelikož jsem se obávala, že moje protistátní činnost nezůstane utajena, rozhodla jsem se, že se na čas ukryji, než se mi naskytne možnost odejít ilegálně za hranice. Odjela jsem proto do Týniště nad Orlicí k rodině Josefa Kerharta, o kterém jsem věděla, že u sebe ukrýval a měl podíl na ilegálním odchodu církevního hodnostáře [P. Josefa Šmídla], o které jsem shora mluvila. [...] Kerhart mi přislíbil, že se pokusí dostat mě ilegálně za hranice. V Týništi jsem se ukrývala celkem 14 měsíců.*⁴⁹ V létě 1952 byl zatčen biskupův bývalý sekretář a přítel František Krutílek a několik dalších biskupových spolupracovníků a informací zneužitelných proti Trochtovi začalo přibývat.

Sluha dvou pánů: odhalení tajné činnosti biskupa Trochty a soudní proces (1953–1954)

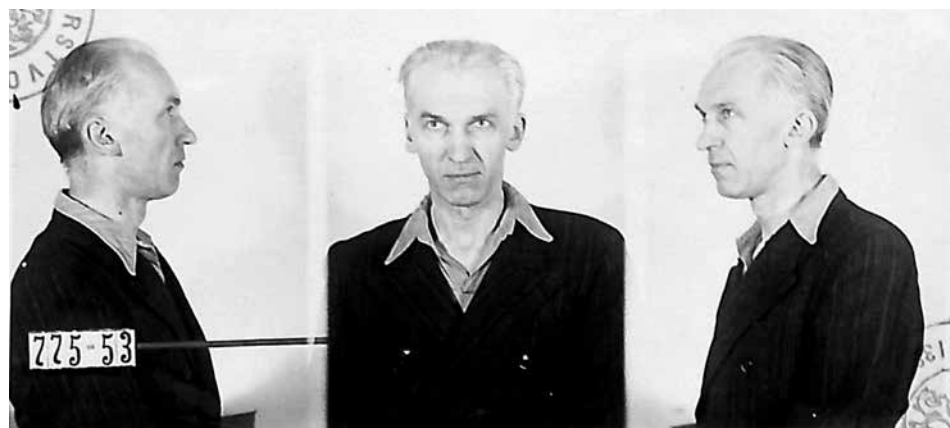
Tajná činnost biskupa Trochty, který byl doposud vnímán spíše jako pokrokový hodnostář, „praskla“ v plnosti roku 1952. StB začala na základě nových výsledků a zatýkání Trochtův pokus o „službu dvěma pánům“ rozplétat. Trochta byl zatčen ve své rezidenci v Litoměřicích 13. ledna 1953. O dva dny později došlo k zatčení také jeho dvou bývalých generálních vikářů, tedy Františka Rabase a Františka Vlčka. Někonečné dny a noci výsledků mnoha osob začaly.

Bylo rozklíčováno, že Štěpán Trochta předával v letech 1947–1952 ilegálním způsobem zprávy do Vatikánu. Nejprve byly odesílány prostřednictvím pražské internunciatury, a to až do jejího zrušení v roce 1950. Tyto (většinou) písemné zprávy Trochta odevzdával zalepené v obálce svým salesiánským spolubratřím, kteří byli zaměstnání na internunciatuře jako tlumočníci, P. Václavu Mrtvému a P. Aloisi Zmrzlíkovi. Jednalo se o zprávy týkající se poměrů v litoměřické diecézi (například počet

47 Tamtéž, hlášení velitelství oddílu StB Litoměřice z 23. 4. 1952.

48 ABS, f. MV-H, a. č. V-691 MV, návrh na zatčení, 4. 4. 1952.

49 Tamtéž, protokol o výpovědi obviněné Marie Jadrné, 19. 4. 1952.

Obr. 6: František Vlček, 1953 (ABS, f. V-MV, arch. č. V-2309 MV)

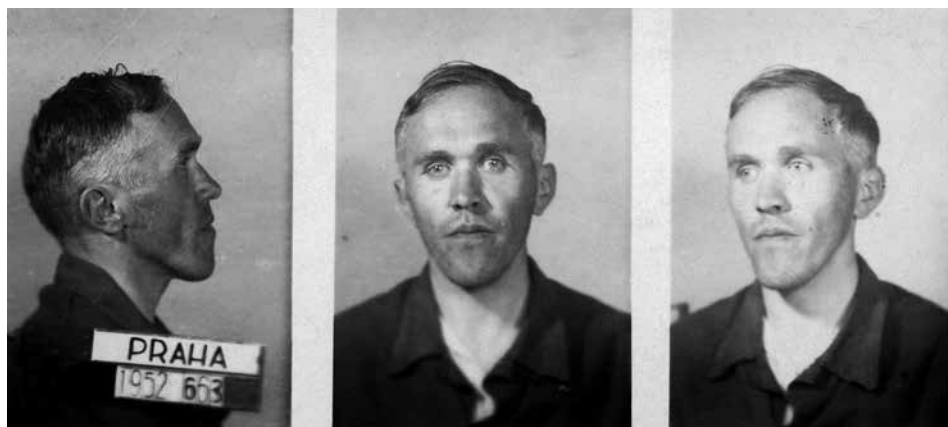

Obr. 7: František Rabas, 1953 (ABS, f. V-MV, arch. č. V-2309 MV)

far, jejich (ne)obsazenost, seznamy perzekvovaných kněží), opisy pastýřských listů, oběžníků, korespondence s vládou atd.). V březnu 1950 navštívil Trochtu v Litoměřicích osobně tajemník internunciatury chargé d'affaires Ottavio de Liva. Oznámil mu, že štvavá kampaň proti jeho osobně graduje a styky s Vatikánem budou nejspíše přerušeny nadobro. Přesto má však Vatikán o dění v Československu zájem.⁵⁰

Po zrušení pražské internunciatury měli odesílání zpráv na starosti dva Trochtovi tajemníci. Od března do června 1950 byl tímto úkolem pověřen P. Josef Šmídl, který do zahraničí odeslal kolem šesti zpráv (týkajících se například soustředování řeholníků do internačních táborů, jmenování P. Eduarda Olivy generálním tajemníkem

⁵⁰ ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-2309 MV, protokol o výpovědi se Štěpánem Trochtou z 14. 12. 1953.

Obr. 8: František Krutílek, 1952 (ABS, f. V-MV, arch. č. V-331 MV)

nebo zřízení celostátního semináře v Praze).⁵¹ Po Šmídlově úspěšném útěku do zahraničí převzal odesílání Trochtův druhý tajemník P. František Krutílek, který v období od dubna 1951 do dubna 1952 odeslal asi osm ilegálních zpráv.⁵² (Tentokrát se týkaly například tajných fakult nebo sjezdu duchovních.)

Tito tajemníci byli napojeni na ženské spojky, které zprávy doručovaly na francouzské velvyslanectví. Byly jimi již zmíněné prof. Růžena Vacková, ošetřovatelka Marie Jadrná, dále Marie Kovalová nebo Marie Zbrojová. Ta o tom, jak se dostala k protistátní činnosti, vypověděla během výslechu toto: *Při jedné z návštěv v Litoměřicích svěřila se mně Kovalová, že k ní dochází páter Krutílek, který jí předává tajné zprávy od biskupa Dr. Trochty, které pak jsou odesílány do Vatikánu. Jak mě naznačila, sděloval v těchto zprávách Dr. Trochta události v ČSR jako například o popravách kněží, o soustředování řeholníků a řeholnic apod. Ku konci naší debaty zeptala se mě Kovalová, zda bych byla v toto směru ochotna pracovat pro církev. Přisvědčila jsem [...].*⁵³ Zprávy byly povětšinou doručovány formou běžných dopisů zalepených v obálce, některé z nich však poněkud obskurnějším způsobem, například zamotané do klubka vlny nebo zapečené v buchtě.⁵⁴

Další předmět zájmu StB představovalo ilegální šíření tiskovin po litoměřické diecézi a síť tajných generálních a oblastních vikářů. Trochta během výslechu doznal, že diecézní pastorační kancelář Naše spolupráce, kterou založil po vzoru pražského Pastoračního ústředí, šířila protistátní tiskoviny. Jednalo se o tisk a rozvoz

51 Tamtéž.

52 Při výslechu biskup Trochta uvedl, že v období mezi červencem 1950 a dubnem 1951 žádné zprávy neodesílal.

53 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-2309 MV, protokol o výpovědi obviněné Marie Zbrojové z 16. 12. 1952.

54 Tamtéž, protokol o výpovědi sepsaný s Růženu Vackovou z 9. 11. 1953.

Obr. 9: Marie Jadrná, 1952 (ABS, f. V-MV, arch. č. V-691 MV)

Obr. 10: Růžena Vacková, 1952 (ABS, f. V-MV, arch. č. V-2742 MV)

Obr. 11: Marie Kovalová, 1952 (ABS, f. V-MV, arch. č. V-331 MV)

Obr. 12: Marie Zbrojová po zatčení v roce 1953 (ABS, f. V-MV, arch. č. V-331 MV)

pastýřských listů, oběžníků a směrnic. V čele pastorační kanceláře stál P. Viktor Drapela a jeho pomocnou silou byla vedoucí pro kněžský dorost Marie Kovalová, manželka litoměřického soudce JUDr. Josefa Kovala. Po Drapelově ilegálním opuštění Československa převzal post vedoucího kanceláře P. Josef Šmídl. Zapojeni tehdy byli rovněž tajní oblastní vikáři.

Po jedné z Trochtových návštěv internunciatury ho tehdejší zástupce Vatikánu Ottavio de Liva přesvědčil, aby vytvořil síť generálních a oblastních vikářů, kteří budou podporovat jeho současnou protistátní činnost. Za tímto účelem Trochta obdržel tajné fakulty (zplnomocnění) na přelomu ledna a února 1950 během tajného setkání v Salesiánském ústavu v Praze s Ottaviem de Livou. Tyto fakulty v praxi znamenaly jakési úlevy od ustanovení církevního právního kodexu s povahou organizační, disciplinární a liturgickou, například přenesení biskupských pravomocí na nižší církevní hodnostáře, sloužení bohoslužeb na nouzových místech (vězeňské cely, šachty uranových dolů), předčasné svěcení bohoslovců či složení řeholních slibů, tajné studium teologie nebo kněžská či biskupská svěcení.

Fakt, že se církev bude muset připravit na jakousi podzemní koexistenci v totalitním Československu, byl patrně hlavním předmětem jednání české delegace (Josef Beran, Štěpán Trochta, Jozef Čárský) a Pia XII. už v listopadu 1948. První papežská instrukce k této problematice byla vydána v červnu 1948. Dokument *Nominatio substitutorum* pověřoval sídelní biskupy, aby ve stavu nouze jmenovali náhradní ordináře, kteří by namísto nich mohli vést diecézi.⁵⁵ Čeští preláti byli Piem XII. v listopadu 1948 instruováni, aby jednání se státem protahovali co nejdéle

55 HRABOVEC, Emilia. Světa stolica a Československo. In: HRABOVEC, Emilia; BRUGNOTTO, Giuliano, JURČAGA, Peter (eds.). *Chiesa del Silenzio e diplomazia pontificia 1945–1965 / Umlčaná cirkev a pápežská diplomacia 1945–1965. Pontificio Comitato di Scienze Storiche (Atti e Documenti 49)*. Libreria editrice Vaticana, Vaticano 2018, s. 295.

a československá katolická církev tak získala čas.⁵⁶ Zástupce Vatikánu Ottavio de Liva pak krátce před svým vyhoštěním z Prahy objížděl diecéze a udílel biskupům instrukce Apoštolského stolce. Ke kněžím, kteří byli od roku 1950 umísťováni v internacních táborech, byly fakulty doručovány spolehlivými tajnými kurýry, často ženami.⁵⁷ O tomto na výslechu promluvil šestadvacetiletý františkán Stanislav Šamárek: *Bylo to při příležitosti, kdy nám hromadně všem soustředěným kněžím [P. Josef] Kubíček přečetl dopis, který dostal od Trochty a který mu dodala spojka [Filoména] Tvrdá. V tomto dopise, který nám byl čten, sděloval nám všem biskup Trochta, že i na soustředění trvá náš řád františkánský nadále, a nemáme-li mezi sebou své představené, tak že jeho dopis je jurisdikcí, kterou nám povoluje, abychom si představené zvolili ze svého středu v klášteře a tak pokračovali ve své řádové činnosti.*⁵⁸

Po obdržení tajných fakult od Ottavia de Livy Trochta skutečně ke zbudování této tajné sítě vikářů přistoupil. Litoměřická diecéze byla rozdělena na šest oblastí a jmenovacími dekrety bylo ustanoveno šest oblastních vikářů: P. František Rabas (oblast Litoměřic), P. Josef Kuška (oblast Mladé Boleslavi), P. Vojtěch Kodera (oblast Liberce), P. František Vojtek, SJ, (oblast Děčína), P. Josef Novosad, SDB, (oblast Teplic), P. Hrubý, OPraem., (oblast Žatce).⁵⁹ Generálními vikáři pak Trochta tajně (zнову) jmenoval P. Františka Rabase a P. Františka Vlčka.⁶⁰ V případě Trochtova zatčení měl jeden z tajných generálních vikářů získat jeho biskupské pravomoci: *Pro případ, že by došlo k izolaci neb mému zatčení, jsem instruoval Vlčka a Rabase v tom smyslu, že jsem jim řekl, že v tomto případě se stává Vlček mým zástupcem a Rabas jeho zástupcem. To je, že Vlček přejímá moji biskupskou funkci a Rabas se stává tajným generálním vikářem. Současně jsem je instruoval též v tom směru, aby o věcech důležitých, pokud možno, rozhodovali po společné poradě.*⁶¹

Taktéž bylo zjištěno, že v rámci těchto úlev provedl Štěpán Trochta tajná svěcení. Na žádost rektora litoměřického semináře P. Františka Rabase bylo v dubnu 1950 vysvěceno v kapli litoměřické rezidence osmnáct bohoslovců. Jednalo se o příslušníky pátého ročníku bohosloveckého semináře v Litoměřicích a též o příslušníky pátého

56 VAŠKO, Václav. *Dům na skále. Církev zkoušená 1. 1945 – začátek 1950*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 93.

57 VYBÍRALOVÁ, Eva. *Mimoriádné fakulty v Československu v letech 1948–1989*. In: *Společnost pro církevní právo*, z. s. [online]. [Cit. 2023-10-10.] Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/rcp/75/rcp75-mimoradne-fakulty-v-ceskoslovensku-v-letech-1948%E2%80%931989.pdf>.

58 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-2309 MV, protokol o výpovědi Stanislava Šamárka z 15. 4. 1953.

59 Tamtéž, protokol o výpovědi se zajištěným Štěpánem Trochtou z 19. 11. 1953.

60 P. František Rabas a P. František Vlček zastávali v letech 1947–1950 funkci generálních vikářů litoměřické diecéze až do doby, než jejich místo v prosinci 1950 zastal státem vnucený P. Eduard Oliva. Rabas dostal na starosti správu farnosti nejprve v Litvínově, později ve Cvikově. Vlček spravoval farnost v Rovensku pod Troskami.

61 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-2309 MV, protokol o výpovědi se zajištěným Štěpánem Trochtou z 19. 11. 1953.

ročníku bohosloveckého učiliště salesiánů v Oseku. Dále byl biskupem Trochtou vysvěcen kněz pražské diecéze P. Ladislav Hlad, který se na Trochtu obrátil s tím, že ho posílá arcibiskup Beran, a předložil pověření od Svaté stolice.⁶² Tajného svěcení se dále zúčastnil také biskup Kajetán Matoušek jako spolusvětitel.⁶³

V utajení nezůstal ani biskupův plánovaný útěk, který měl proběhnout ještě před jeho zdravotní dovolenou v Mariánských Lázních v dubnu 1951. Jako první se s tímto nápadem následovat své dva spolupracovníky (P. Viktora Drapelu a P. Josefa Šmídla) do exilu svěřil Marii Kovalové a prof. Růženě Vackové. Především prostřednictvím Vackové potřeboval odeslat do Vatikánu zprávu s dotazem, zda s jeho odchodem z Československa souhlasí. Vacková však reagovala vyhybavou odpovědí⁶⁴ a zaujala názor, že *biskup v sebetěžší době neopouští své věřící*, a nechtěla, aby se Trochta stal v očích svých věřících pastýřem, který *na jedné straně veřejně slibuje věrnost vládě a na druhé, když se mu to nelíbí, chce přehnout za hranice*.⁶⁵

Marie Kovalová však s útekem souhlasila a kontaktovala v této věci Ing. Františka Nováka, který se s Trochtou sešel. Ten tehdy Novákovi odhalil svou představu o tom, jak by měl útěk proběhnout: *Sám jsem sdělil Novákovi, že znám místo, které se jmenuje Velký Kloc, kde by byla možnost k přistání letadlem. Rovněž Novák mně potvrdil, že je mu to místo známé, avšak vylučoval možnost provedení útěku letadlem. Podle jeho sdělení měl být můj útěk uskutečněn tím způsobem, že bych odešel nepozorovaně z bydlíště a za jeho pomoci bych byl odvezen zatím na nějaké místo, kde bych vyčkal příležitosti k uskutečnění útěku. Na tuto formu provedení útěku jsem však nechtěl přistoupit, jelikož jsem neměl v úmyslu se před provedením útěku někde skrývat*.⁶⁶ Ing. František Novák následně Trochtu odkázal na dva muže, tedy Josefa Kerharta, který již zprostředkoval útěk P. Josefu Šmídlovi, a Štěpána Šnajdara, kterého spíše než „rozvracení lidově-demokratického režimu“ zajímal honorář.⁶⁷ Oba se ale vyjádřili tak, že *je pro ně útěk letadlem rovněž neproveditelný a že by útěk chtěli uskutečnit přechodem státních hranic*. To biskup odmítl. Během rozhovoru je také informoval o tom, že k provedení útěku může poskytnout 200 000 Kčs, načež se rozloučili.

O tom, že útěk nejspíše nebude moci být proveden, Marie Kovalová zřejmě nevěděla. Zmíněné peníze, které ji Trochta následně poslal (po Františku Krutílkovi a Marii Jadrné), poskytla Ing. Františku Novákovi a Štěpánu Šnajdarovi v domnění, že obnos využijí na uskutečnění biskupova útěku a v případě jeho neuskutečnění peníze vrátí. Bohužel se tak nestalo: *Předala jsem [Františku Novákovi] 100 000 Kčs, ze kterých mně později vrátil pouze 60 000 Kčs. Rovněž i Šnajdarovi, který byl taktéž*

62 Tamtéž, protokol o výpovědi se zajištěným Štěpánem Trochtou z 7. 12. 1953.

63 Tamtéž.

64 Tamtéž, protokol o výpovědi s Růženou Vackovou z 9. 11. 1953.

65 Tamtéž, protokol o výpovědi obviněného Ing. Františka Nováka z 15. 12. 1952.

66 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-2309 MV, protokol o výpovědi s obviněným Štěpánem Trochtou z 9. 12. 1953.

67 Tamtéž, protokol o výpovědi s obviněným Štěpánem Šnajdarem z 16. 12. 1953.

Obr. 13: Štěpán Šnajdar, 1952 (ABS, f. V-MV, arch. č. V-331 MV)

Obr. 14: Ing. František Novák, 1952 (ABS, f. V-MV, arch. č. V-331 MV)

zapojen do přípravy útěku, jsem předala 100 000 Kčs za stejným účelem jako Novákovvi. Šnajdar mně vrátil pouze 10 000 Kčs.⁶⁸

Ke konci výslechu promluvila Marie Kovalová také o ukrývaných osobních dokumentech a věcech, které si chtěl Trochta vzít s sebou do zahraničí: *Byly to především osobní doklady Trochty, dále 2 biskupské kříže, zlaté a stříbrné mince, asi čtyři hodinky, prsteny a jiné věci, které předal [...] a já jsem je uložila do kufříku. Později, když nedošlo k útěku Trochty, ukryla tyto věci ve svém domku Zbrojová v Mělníku.⁶⁹*

68 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-2309 MV, protokol o výpovědi sepsaný s Marií Kovalovou z 29. 12. 1953.

69 Tamtéž.

Obr. 15: Kufř zakopaný na zahradě Marie Zbrojové, 1952 (ABS, f. V-MV, arch. č. V-331 MV)

Ve vyšetřovací vazbě v Ruzyni strávil Štěpán Trochta úmorných devatenáct měsíců, než byl v létě 1954 postaven před Státní soud. O průběhu výslechů nemáme mnoho informací, Trochta o tom téměř nemluvil.⁷⁰ Pokud na toto téma v pozdějších letech přišla řeč, reagoval většinou vyhýbavě: *O způsobu života a zacházení s vězni v těchto zařízeních nechce šedovlasý muž [...] mluvit. Nežaluje, nejmenuje své trýznitelce, v jeho hlase není hořkost, spíše se občas ozve podtón suchého humoru,*⁷¹ vzpomínal redaktor Lidové demokracie v dubnu 1968 ve svém článku Srdce plné odvahy i pokory.

Štěpán Trochta stanul před Státním soudem ve dnech 22. a 23. července 1954 společně se svými třemi spolupracovníky. Za své provinění proti paragrafu velezrady a vyzvědačství zákona na ochranu lidově demokratické republiky byl odsouzen na

70 VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004, s. 348.

71 KAŠTÁNEK, Jan. Srdce plné odvahy i pokory. *Lidová demokracie* roč. XXIV, č. 103, s. 2 (ASPP, karton Noviny a články).

dvacet pět let odnětí svobody a deset let ztráty čestných práv občanských.⁷² Obviněný biskup nemohl být konfrontován se svědky, údajně svědčícími proti němu. Byly mu pouze předkládány opisy jejich výpovědí.⁷³ *Měl jsem perspektivu rozsudku smrti, ale ortel zněl na 25 let odnětí svobody. Prý vzhledem k proletářskému původu a antifašistickému postoji v letech okupace a také vzhledem k tomu, že jsem byl katolicky vychován, a tedy jsem si prý neuvědomoval rozsah své trestné činnosti. Líčení bylo přísně tajné, rozsudek jsem nikdy nedostal do ruky.*⁷⁴

Vězeň č. 2969 (1954–1960)

Od soudu putoval Štěpán Trochta zpět do krajské věznice v Litoměřicích. Zde setrval do února 1955 a dalších deset měsíců strávil v Leopoldově.⁷⁵ Tentýž rok obdržel prezident Antonín Zápotocký prosbu o milost od biskupovy matky Anny Trochtové. Slova o tom, že by její syn *ani kuřeti neublížil* a musel jen *zastávat své povinnosti*, však nepadla na úrodnou půdu.⁷⁶ Nejvyšší soud žádost o milost dne 5. ledna 1956 zamítl.⁷⁷ Rok 1956 tak vězeň Trochta započal v Praze, nejprve ve věznici Ruzyně, následně byl přerážen na Pankrác. V létě 1956 se dostal do proslulého NPT Valdice u Jičína. Valdice byly místem s největší koncentrací vězňených duchovních.⁷⁸ Jednalo se o bývalý kartuziánský klášter, proto lidový název Kartouzy.⁷⁹

Z paměti se dozvídáme, že práce kněžích ve Valdicích byla různorodá.⁸⁰ Obvykle byla rozdělována podle toho, kdo na co stačil a v jakém zdravotním stavu se nacházel. Například opat Machalka, pružný čtyřicátník, se přihlásil k zednickým pracím, zato *břichatý*⁸¹ Trochta, revmatik *s vleklým zánětem srdečního svalu, onemocněním věnčitých tepen, žlučových cest a s křečovými žilami* byl zařazen *na práci v ústavní dílně na draní peří*.⁸² Po nějakém čase se dostal na oddělení Koh-i-noor, kde *pracoval za kapesné*. Podle posudku náčelníka NTP byla jeho pracovní morálka *poměrně*

72 P. František Rabas byl odsouzen na dvacet roků odnětí svobody. P. František Vlček byl odsouzen na patnáct let odnětí svobody. P. Vojtěch Martinů byl odsouzen na osm let odnětí svobody.

73 VLČEK, Vojtěch. ref. 70, s. 348.

74 KAŠTÁNEK, Jan, ref. 72.

75 NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, nezpracováno, úvodní formulář osobního spisu vězně Štěpána Trochty.

76 Tamtéž, dopis Anny Trochtové prezidentu Antonínu Zápotockému, doručený dne 6. 10. 1955.

77 Tamtéž, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 1. 1956.

78 VLČEK, Vojtěch. ref. 70, s. 132.

79 SYNEK, Jan. *Svobodní v nesvobodě. Náboženský život ve věznicích v období komunistického režimu*. Praha: ÚSTR – Vyšehrad, 2013, s. 93.

80 OPASEK, Anastáz; JIRÁSKOVÁ, Marie. *Dvanáct zastavení. Vzpomínky opata břevnovského kláštera*. 3., opravené a doplněné vydání. Praha: Torst, 1997, s. 218.

81 NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, nezpracováno, přijímací list – 16. 1. 1953.

82 Tamtéž, odsouzený Štěpán Trocha – posudek náčelníka NTP Leopoldov, 3. 12. 1955.

Obr. 16: Štěpán Trochta po zatčení v lednu 1953 (ABS, f. V-MV, arch. č. V-2309 MV)

*kolísavá. Ve zprávě pro Ministerstvo spravedlnosti je uvedeno, že do září r. 1957 plnil normu na 100 %, potom na 84 % a ku konci roku už jen na 75 %, chování ve výkonu trestu má dobré a nebyl doposud kázeňsky potrestán.*⁸³

Dalo by se předpokládat, že soudním procesem výslechy Štěpána Trochty skončily. Opak byl ale pravdou. Vězni byli častokrátě dále „vytěžováni“ i mnoho let po vynešení rozsudku. Ve výslechových místnostech Trochta znovu opakoval, že jednání církve se státem v letech 1948–1949 mohlo dopadnout jinak, kdyby nebyl vázán na Vatikán a arcibiskupa Berana, a zajisté by mělo *příznivý výsledek*.⁸⁴ Podobný postoj zastával i k otázce svého případného propuštění a návratu do čela litoměřické diecéze: *Kdyby mě chtěli pustit, co bych dělal: Někde bych žil v ústraní [...]. Diecéze bych se ujal jen za podmínky, že by to bylo se souhlasem z Říma a plně po strážce církevní regulérní. Jinak kdybych to učinil, byla by to jasná duševní i duchovní sebevražda.*⁸⁵ Na dotaz toho, jak reflektuje svou vinnu za protistátní činnost, odpověděl překvapivě a poměrně sebevědomě: *Trestnou činnost jsem prováděl, a to protože jsem se nesprávně orientoval v situaci a špatně jsem předvídal další vývoj. [...] Pane referente, já tady sedím a pan generální vikář Oliva vládne. Mohlo to být naopak.*⁸⁶

V tzv. pohovorech byl Trochta konfrontován i s otázkami soudobé zahraniční politiky. Z archivních pramenů se dozvídáme, že měl přístup ke čtení novin, dost možná proto, aby mohl při výsleších reflektovat současné světové dění. Na sílící nepokoje mezi Východem a Západem v polovině padesátých let reagoval takto: *Trochta hubuje při čtení novin na Západ, že se paktuje s Východem, že svojí [...] kšeftářskou politikou*

83 Tamtéž.

84 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 762349, pohovor s odsouzeným biskupem Trochtou – zpráva 3. odboru III. správy MV, 1. 10. 1956.

85 Tamtéž, odsouzený biskup Štěpán Trochta – zpráva 3. odboru III. správy MV, 17. 11. 1956.

86 Tamtéž, biskup Trochta – zpráva 3. odboru III. správy MV, 31. 1. 1957.

dostal do vězení spousta lidí a nyní kolaboruje s Východem, obchoduje s ním a na vězňe se vykašle [...]. Chválí Adenauera, že se drží, ale říká, že si musíme říci objektivně, ať se nám to líbí, nebo nelíbí, že v tomto mohutném zápasu zatím Východ vede hlavně pro slabou morální stránku Západu.⁸⁷

Pobyt ve věznici Trochtovi pochopitelně na špatném zdravotním stavu nepřídal, jeho věznitelům se zdál být *duševně i tělesně velmi unaven a vyčerpán*.⁸⁸ Tento stav se snažil před spoluvězni sice utajit, ale někdy nevyhnul pesimistickým řečem typu: *Kdybych už raději zemřel..., Já už živ z vězení nevyjdu..., Já to na sobě cítím*.⁸⁹ Dny na cele trávil čtením a občasným vtipkováním, kdy například během nástupů při zapínání kabátu říkal: *Musím si zapnout knoflík, na tom závisí zdar socialismu*.⁹⁰ Ve Valdicích byla též občasná možnost navštěvovat *filmy pro odsouzené*.⁹¹

V červenci 1958 byl Trochta znovu převezen do věznice Leopoldov na Slovensku, bývalé protiturecké vojenské pevnosti, kam komunisté soustředili *všechny zajímavé typy odsouzené u nás pro protistátní činnost*.⁹² Poměry v tomto NPT byly srovnatelné s jáchymovskými uranovými tábory a dá hovořit o likvidačním charakteru věznice. Bylo sem svázeno tolik duchovních, že začali být postupem času soustřeďováni na tzv. muklovský Vatikán, budovu s označením „10. objekt“.⁹³ Bylo totiž potřeba zamezit vlivu kněžích na ostatní vězňe. Na jedné cele zde žilo až šedesát duchovních.

Nutno však podotknout, že biskup Trochta byl v Leopoldově spokojenější než jinde. Pracovní podmínky pro něj byly snesitelnější a zařazení *na opravu vriec*⁹⁴ si pochvaloval. Dalším pozitivním faktem bylo, že se dostal do společnosti mnohem většího počtu blízkých. Například se zde setkal s pomocným olomouckým biskupem Stanislavem Zelou, se kterým ho později pojilo silné přátelství. V pozdějších záznamech z roku 1959 nacházíme reakci Trochty a dalších duchovních na vysílání slovenských zpráv v rozhlasových amplionech⁹⁵ o chystané návštěvě sovětského generálního tajemníka Chruščova v USA: *Trochta i většina odsouzených kněží v Leopoldově v tom vidí úžasný pokrok k vyřešení sporných mezinárodních otázek a dále že tato schůzka bude mít velký vliv na mírnější mezinárodní napětí. K tomuto podotkl, že v současné době jsou rozhodujícími činiteli SSSR a Amerika. Další tzv. velmoci Anglie*

87 Tamtéž, odsouzený biskup Štěpán Trochta – zpráva 3. odboru III. správy MV, 17. 11. 1956.

88 Tamtéž.

89 Tamtéž.

90 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 762349 – zpráva 3. odboru III. správy MV, 17. 11. 1956.

91 NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, nezpracováno, posudek z NTP Valdice ze dne 14. 9. 1956.

92 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 10422 MV, úřední záznam s vězněm Janem Opaskem, 5. 1. 1952.

93 SYNEK, Jan, ref. 79, s. 88–93.

94 NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, nezpracováno, odsouzený Štěpán Trocha – posudek náčelníka NTP Leopoldov, 13. 7. 1959.

95 Podle svědectví opata Tajovského v Leopoldově vězni přístup k novinám neměli, pouštěli jim ale vysílání slovenských zpráv v rozhlasových amplionech.

a Francie nemají rozhodující vliv ve světovém měřítku, avšak mohou přispět k zmírnění mezinárodního napětí.⁹⁶

Trochta, vězeň č. 2969, byl podle posudků osoba *tichej povahy, čiastočne sebevedomý a povýšenecký*, který pocít viny za spáchaný trestný čin *priznava iba v malej miere*.⁹⁷ Byl vcelku neproblematický až na incident, který se odehrál v březnu roku 1959, kdy byl postaven před kázeňské řízení. *Menovaný dňa 7. III. 1959 bez dovoľenia opustil svoju celu a ušiel na druhú celu. O čom už bol viackrát upozornený. Žiadam preto o potrestanie, aby u menovaného se stala náprava*, znělo v návrhu.⁹⁸ Tento přestupek byl o pět dní později potrestán zastavením výhod po dobu dvou měsíců.⁹⁹

Zastavení výhod krom jiného znamenalo, že Trochtovi byl na jaře 1959 zakázán jakýkoliv kontakt s domovem, ať už šlo o korespondenci, nebo návštěvy. Tuto skutečnost patrně snášel velice nelibě. Do té doby totiž nevynechal žádnou z příležitostí, kdy bylo jen trochu možné být svým příbuzným nablízku. Dopisy psal pravidelně na adresu matky (Anna Trochtová, Charitativní ústav Černožice nad Labem, čp. 84) nebo bratra (Josef Trochta, Za Strahovem čp. 589/21, Praha 5).¹⁰⁰ Návštěvy mu byly povoleny jednou za čtvrt roku a podle záznamů trvaly přesně jednu hodinu. V období věznění ve Valdicích (1956–1958) za ním jezdil bratr a matka, oba to měli do Valdic ze svých domovů poměrně blízko. V létě 1958 byl ovšem Trochta přemístěn na Slovensko do NTP Leopoldov. Návštěvy se tak staly obtížnějšími, především pro biskupovu matku, která měla rakovinu. Do Leopoldova začala tedy jezdit biskupova mladší sestra Anežka, pro kterou cesta na Slovensko nebyla tolik náročná. Bydlela totiž s rodinou u hranic na rodném Valašsku.¹⁰¹

Dne 19. července 1959 napsala staříčká a těžce nemocná Anna Trochtová prezidentu Antonínu Novotnému. *Chtěla bych před svou smrtí ještě jednou vidět svého syna Štěpána Trochtu a promluvit s ním pár slov. Je však toho času v Leopoldově na Slovensku a cesta tak daleká není pro mě myslitelná. Kdyby bylo možné, aby mu byla povolena kratičká návštěva u mne v mém nynějším bydlišti, nebo kdyby byl převezen alespoň do Hradce Králové [...]*,¹⁰² stálo v dopise a žádosti bylo nakonec vyho-
věno.¹⁰³

96 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 762349, odsouzený biskup Štěpán Trochta – zpráva 3. odboru III. správy MV, 16. 9. 1959.

97 NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, nezpracováno, odsouzený Štěpán Trocha – posudek náčelníka NTP Leopoldov, 13. 7. 1959.

98 Tamtéž, hlášení ke kázeňskému řízení ze dne 7. 3. 1959.

99 Tamtéž, rozhodnutí kázeňského řízení ze dne 12. 3. 1959.

100 Tamtéž, evidenční karta dopisů, kázeňských trestů, odměn balíčků a návštěv – prominentní osoba, zákl. číslo 2969.

101 Tamtéž.

102 NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy, nezpracováno, dopis Anny Trochtové prezidentu Antonínu Novotnému, Černožice nad Labem, 19. 7. 1959.

103 Tamtéž, zpráva Ministerstva vnitra z 6. 9. 1959.

Obr. 17: Anna Trochtová a její druhorozený syn JUDr. Josef Trochta (ASPP, f. Štěpán Trochta, nezpracováno)

V září 1959 byl vězeň Trochta z Leopoldova „přeškortován“ do věznice v Hradci Králové. Po předvolání na výslech mu bylo sděleno, že je tak činěno z důvodu návštěvy jeho těžce nemocné matky.¹⁰⁴ Trochta dojatě přikývl a podotkl, že už mu matka psala. V rozradostnění poprosil, aby mohl zaslat děkovný dopis „panu prezidentovi a orgánům MV“, což mu bylo povoleno. Dále projevil přání, aby byl zpět převezen do Leopoldova, *kde si již zvykl na práci*, což mu bylo též přislíbeno.¹⁰⁵ Podle zprávy byl biskup *sdílnější a otevřenější*, k čemuž patrně přispělo i dvacet cigaret a houska se

104 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 762349, pohovor s odsouzeným Štěpánem Trochtou – zpráva 3. odboru III. správy MV, 16. 9. 1959.

105 Tamtéž.

salámem, kterou byl během výslechu obdařen.¹⁰⁶ V závěru dokumentu por. Šubrt doporučil, aby byly vedeny příznivější pohovory s cílem využití Trochty v náš prospěch.¹⁰⁷

Agent OREL

*Litoměřický biskup Štěpán Trochta byl v roce 1954 odsouzen pro velezradu a špiónážní činnost státním soudem v Praze k 25 letům odnětí svobody. V současné době si odpykává trest v NPT Valdice. Na cele je s řím. kat. administrátorem Josefem Hoffmannem a spolupracovníkem ORLEM. [...] Spolupracovník OREL je prověřený a osvědčil se již v několika případech, na které byl nasazen,*¹⁰⁸ uvádí nejstarší dokument zabývající se osobou vězně Trochty, který sepsal por. Václav Šubrt ve valdické věznici dne 30. července 1956. Ten odhaluje další ze zvrácených praktik Státní bezpečnosti a vzbuzuje otázky. Kdo byl Trochtovým spoluvězněm, který byl na biskupa nasazen StB již v roce 1956? A jaký je osobní příběh agenta ORLA, o jehož identitě monografie o Štěpánu Trochtovi doposud mlčely?

Augustin Korynta se narodil 17. července 1912 jako syn klempíře Františka Korynty a jeho ženy Augusty, měl bratra Václava. Otec rodinu opustil, a tak zůstala matka na výchovu svých synů sama. Pracovala jako uklízečka v bance a na gymnaziální studia si musel mladý Augustin vydělávat kondicemi. Po maturitě se rozhodl pro teologickou fakultu v Praze, v roce 1937 byl vysvěcen na kněze. Působil ve Středočeském kraji v obci Smečno, v Litni u Berouna a konečně v Budňanech, kde byl v roce 1942 jmenován farářem.¹⁰⁹

V roce 1947 se zapletl do ilegální činnosti Čechoameričana Václava Klabíka, která spočívala navázání kontaktu se Západem a odesílání zpráv o hospodářské, politické a církevní situaci v Československu. Poté co kladenský farář P. Jaroslav Tománek a Václav Klabík, dvě hlavní postavy akce, odešli v roce 1948 ilegálně za hranice, zůstalo na Koryntovi, aby spojení se Západem organizoval. Po restaurátrovi Františku Kolářovi (krycí jméno ALERGO) mu byla doručena obálka obsahující instrukce k sestavení ilegální sítě mezi středočeskými faráři (farář v Kralupech nad Vltavou Antonín Nedbal, farář ve Svárově u Unhoště Karel Brabec, farář ve Stodůlkách u Prahy Václav Kuthan) a dopis k doručení tajemníku pražského arcibiskupa Mons. Boukalovi. Za pomoci svého bývalého žáka, dvacetiletého grafika Ladislava Svatoše sbíral zprávy od zmíněných farářů, přepisoval je a fotografoval. Fotografie následně zmenšoval.¹¹⁰ Tyto zmenšeniny posílal po Svatošovi do Klad-

106 Tamtéž.

107 Tamtéž.

108 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 762349, odsouzený biskup Štěpán Trochta – zpráva, 17. 11. 1956.

109 ABS, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-137 CB, Václav Klabík a spol., zápis o výpovědi Augustína Korynty z 6. 9. 1950.

110 ABS, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-137 CB, Václav Klabík a spol., zápis o výpovědi Augustína Korynty z 6. 9. 1950.

Obr. 18: Augustin Korynta, 1951 (ABS, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-137 CB)

na: *Ujednali jsme si, že se budu u něho hlásit tak jednou za 14 dní a v případě, že budu mít od něj nějakou zprávu, tuto mu odnesu do Kladna do Lidového domu. Jelikož jsem neznal zmíněnou osobu v Lidovém domě v Kladně, vypočetl mi ji a pro případ domluvení mi řekl heslo. Heslo bylo „Máte makarony“; když mi zmíněná osoba odpoví „Ano, jsou přesolené“, doručím jí zprávu a zeptám se, jestli nemá něco zpět.*¹¹¹

Pro případ, že by některému členovi ze skupiny hrozilo nebezpečí, připadal v úvahu útěk do zahraničí. Komplici ze Západu zaslali Koryntovi adresu na jistého Majera, který měl zajistit případný přechod hranic a azyl v klášteře v Lucembursku. Korynta adresu vložil do krabičky od hostií a uschoval ji na faře P. Václava Kuthana ve Stodůlkách u Prahy. V říjnu 1949 byl Kuthan zatčen. Korynty se okamžitě zmocnil strach z prozrazení sítě a pověřil mladého Svatoše, aby pronikl do prázdné fary a krabičku mu přinesl. Nakonec se ale ukázalo, že Kuthan byl zatčen „pouze“ pro falšování jakéhosi křestního listu a po pěti měsících byl propuštěn.¹¹²

V roce 1950 došlo k likvidaci některých skupin, které Klabík řídil, a po zatčení Františka Koláře (ALERGA) byl po jeho výsledku zatčen také Augustin Korynta, ten údajně *aniž by co skrýval, provedl spontánní výpověď*,¹¹³ na jejímž základě byli pozatýkáni faráři Kuthan, Nedbal a Brabec. Dne 29. března 1951 proběhlo líčení

111 Tamtéž, zápis o výpovědi Ladislava Svatoše z 11. 9. 1950.

112 Tamtéž, zápis o výpovědi Augustina Korynty z 6. 9. 1950.

113 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 10422 MV, memorandum Augustina Korynty z 3. 6. 1955.

u Státního soudu, ve kterém byl Augustin Korynta odsouzen za rozvracení republika a vyzvědačství na 24 let odnětí svobody. František Kolář byl odsouzen na 22 let, Ladislav Svatoš na 12 let, Antonín Nedbal na 16 let, Karel Brabec na 17 let, Václav Kuthan na 16 let.¹¹⁴ Po odsouzení byl Korynta poslán k výkonu trestu do věznice na Mírově v Praze.

Výpovědi Augustina Korynty u výsledku ve vyšetřovací vazbě musely být vskutku *spontánní*, dokonce natolik že si na ně *orgánové z Českých Budějovic vzpomněli*¹¹⁵ a seznali, že by byl snadno získatelnou osobou pro spolupráci. *Jako farář bys ve věznicích mohl udělat kus práce*, zněla nabídka, která se zřejmě v Koryntových očích nedala odmítnout a on s ní souhlasil. Po převezení do věznice v Českých Budějovicích a okamžitým podání informací o spoluvěznicích z Mírova byl nasazován do cel vyšetřovaných osob. *Při získávání důvěry u vyšetřovanců počínal si obzvláště promyšleně. Po poznání využíval u vyšetřovanců různých slabých stránek a postupně si tak získával důvěru, takže k němu vyšetřovanci měli důvěru a svěřovali se mu se svojí trestnou činností.*¹¹⁶

Státní bezpečnost si dále chválila jeho znamenitou paměť. Z rozhovorů se spoluvěznicí dokázal totiž napsat záznam třeba o obsahu patnácti stran a ani jednou se nezopakovat. Jeho spolupráce byla několikrát prověřována (odposlechem, dalšími agenty), avšak nikde nebylo shledáno závad. Odměnou mu bylo *něco k jídlu, salám a housky a mimo toto dostal celkem 550 Kč na svoje osobní konto a byly mu umožněny návštěvy jeho matky, kterou má velmi rád.*¹¹⁷

Oficiálním spolupracovníkem StB se stal 19. března 1954, kdy podepsal slib, jež sepsal vlastnoručně na cyklostylovém papíře a jímž se zavazoval, že bude pokračovat ve spolupráci, kterou v roce 1952 započal. Udávání ve věznici v Českých Budějovicích prováděl vskutku znamenitě. Během ročního pobytu zvládl udat například *jistého Jaroslava Nováka z Kozlů, který byl odsouzen na 7 měsíců. Ve věznicích byl obsezen [tj. dán na společnou celu] Koryntou, kterému se Novák svěřil se svojí neodhalenou protistátní činností. Na podkladě těch zpráv byla skupina odhalena a zatčeno asi 5 osob a Novák byl odsouzen na 15 let.*¹¹⁸ Podobně Korynta „zavařil“ také obžalovanému Jaroslavu Šípovi, který byl tou dobou v Českých Budějovicích ve vyšetřovací vazbě. Šíp byl se skupinou dalších lidí zatčen v roce 1952 pro špionážní činnost, ukrývání zbraní a pomoc při přechodu hranic dvěma vojenským zběhům.¹¹⁹ Koryntovi se od něj podařilo během společného pobytu na cele zjistit, kde schovává

114 ABS, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-137 CB, Václav Klábík a spol., rozsudek krajského soud v Praze ze dne 27. 5. 1969.

115 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 10422 MV, memorandum Augustina Korynty z 3. 6. 1955.

116 Tamtéž.

117 Tamtéž.

118 Tamtéž.

119 BLAŽEK, Lukáš. *Politický proces s Dagmar Šimkovou a spol.* Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin, 2011, s. 29–37.

další tři samopaly a pistole.¹²⁰ *Velmi nápomocný* byl Korynta také během vyšetřování případu protistátně smýšlejícího kněze Stanislava Sasiny, kterému se sice podařilo na začátku roku 1953 z Československa ilegálně odejít, avšak již v květnu toho roku se vrátil rozloučit se svými rodiči a donést matce potřebný lék. Následně byl zatčen a společně s dalšími jedenácti lidmi odsouzen k 22 letům odnětí svobody.¹²¹ Odsouzený P. Martin František Vích na vynesení rozsudku vzpomínal: *Vyfasoval jsem deset roků a ztrátu všeho majetku. Po vynesení rozsudku Sasina vstal, a byť se ho snažili umlčet, řekl: „Raději bych přijal místo třiceti roků smrt, jen kdyby vás všechny propustili!”¹²²*

Na přání ministra vnitra Rudolfa Baráka byl Korynta 20. listopadu 1954 „od eskortován“ do věznice Valdice u Jičína a bylo mu sděleno, že zde bude nasazen do dalších akcí. Jmenný seznam, který je obsažen v jeho svazku, odhaluje jména dvaceti sedmi lidí, na které jako agent PLAČEK¹²³ ve věznici v Českých Budějovicích donášel. Byli jimi farář Antonín Roh (* 1916), profesor matematiky a fyziky Karel Fiala (* 1907), majitel pily Bohumil Šíma (* 1928), technický úředník Jan Vondryš (* 1905), úředník Jiří Křížan (* 1924), úředník Metoděj Poláček (* 1897), průvodčí Karel Flossman (* 1898), zemědělec František Hodonínský (* 1907), bývalý příslušník SNB Jaroslav Šíp (* 1912), učitel Ctibor Pruner, plánovač František Metlička (* 1923), farář Stanislav Sasina (* 1920), hostinský Jaroslav Novák (* 1912), laborant Jaroslav Ledvinka, strojník Miroslav Ryněš (* 1922), účetní Josef Krnínský (* 1923), František Velát (* 1918), skladník František Heller (* 1912), technický úředník Emanuel Novák (* 1901), farář František Fanta (* 1914), poštmistr Stanislav Nygryn (* 1922), úředník Josef Poucha (* 1913), bývalý poručík ČSA Otomar Šimák (* 1907), farář Stanislav Peřina, řezník Rudolf Novák a Jiří Hejda.

Skvělé výsledky agenta Korynty vzbudily ve Státní bezpečnosti dojem, že by byl *vhodným typem pro práci v zahraničí*.¹²⁴ Tam totiž měl svého bývalého komplice kněze Jaroslava Tománka, který společně s Klabíkem řídil kdysi Koryntovu ilegální činnost. Mohl přes něj získávat zprávy z exilu, které by následně odesílal Státní bezpečnosti do Československa. Poté co agent s tímto plánem souhlasil, byl vymyšlen jeho fingovaný útěk. Bylo naplánováno, že by byl převezzen do nápravného zařízení

120 Šíp byl odsouzen na 18 let odnětí svobody v roce 1954 v politickém procesu Jaroslav Šíp a spol. společně s dnes známou politickou vězeňkyní, tehdy pětadvacetiletou Dagmar Šimkovou.

121 ŘEZNÍČEK, Jiří. Nechtěl jsem jen nečinně přihlížet. Příběh římskokatolického kněze P. ThDr. Stanislava Sasiny v padesátých letech minulého století. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek 17/2019*. Praha: ABS, 2019, s. 117–160.

122 DOLEŽAL, Miloš. *Prosil jsem a přiletěla moucha*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 68–69.

123 Původní Koryntovo krycí jméno bylo PLAČEK, tedy během pobytu ve věznici v Českých Budějovicích. To užíval do roku 1954. Následně užíval jména HODEK, občas také OREL, od roku 1959 LUKAVSKÝ.

124 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 10422 MV, memorandum Augustina Korynty z 3. 6. 1955.

u Příbrami (Vojna nebo Bytíz), ze kterého by pak „útěk“ byl proveden. Tento „lišácký“ plán však nikdy uskutečněn nebyl, stejně jako se nenaplnily ani Koryntovy hlavní obavy: *Při rozhovoru o přeložení do Příbrami projevil obavy, zda bude stačit na práci, kterou by dostal. Měl na mysli zejména práci těžkou, manuální. Upozorňoval při tom, že se při těžší práci zadýchá.*¹²⁵

Ač se zahraniční dobrodružství neuskutečnilo, agent PLAČEK/HODEK/OREL byl nasazen na neméně důležitý úkol. Jeho hlavním posláním bylo donášet na vězně č. 2969, tedy biskupa Štěpána Trochtu, a sledovat jeho postoje k otázce návratu do diecéze. Své poznatky následně shrnoval na svých pravidelných pohovorech s ppor. Kotvou: *Trochta je v současné době zpracováván III. správou MV, buď aby nastoupil svůj úřad, případně ho hodlají zavázat. Trochta prozatímně nástup úřadu odmítá. Svádí však velký vnitřní boj. Jednak sám osobně by úřad nastoupil, avšak přitom by nechtěl ztratit důvěru Vatikánu. Kdyby se v této věci Vatikán vyjádřil, Trochta by pak jednal podle pokynů.*

Přestože se mezi vězni mluvilo o tom, že *dělal v Budějovicích bonzáka*¹²⁶ a že *chodí do kanceláře, aby některé věci, co se říkají mezi vězni, shodil*,¹²⁷ Trochta mu důvěřoval, a to dokonce tak, že ho ustanovil svým sekretářem a z toho titulu mu dovolil, že *uvězněným kněžím může udělovat biskupská požehnání. HODEK toho využívá a každý den Trochtovi hlásí, komu požehnání udělil.*¹²⁸ O své důvěře Trochta Koryntu navíc častokrát ujišťoval: *Já tomu nevěřím, protože jsem poznal, že máš církevního ducha a že se mnou všechno sdílíš. Dále jsem se při svých pohovorech přesvědčil, že nic nevědí z toho, co jsem ti svěřil, a to víš, že to dovedu poznat. Že mám již nějakou praxi z Ruzyně.*¹²⁹

Korynta pochopitelně podával zprávy i o dalších spoluvězních, kteří se na cele vystřídali. Byli jimi P. Josef Hoffman, bývalý důstojník ČSA Jaroslav Kadainka nebo jezuita P. Jan Dieška. Státní bezpečnost Koryntu chválila pro jeho skromnost: *Mimo jiných kladných vlastností je u HODKA ukázněnost, přestože jako spolupracovník má velmi dobrou pozici u operativních orgánů ve Valdicích. A to, že své postavení nevyužívá pro svoji osobu. Mimo to je velmi skromný a nevyužívá žádných privilegií pro svoji osobu.*¹³⁰ Spokojil se pouze s odměnou v podobě cigaret, olejovek, salámu, housek, čokoládových bonbonů a občasných návštěv matky. Té na Koryntovo přání „orgáni“ zařídili, že *farář, se který měla neshody, byl vyměněn jiným.*¹³¹ Dále pak byl Koryntovi trest zkrácen formou milosti prezidenta republiky o sedm let.¹³²

125 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 10422 MV, záznam ze schůzky s agentem HODKEM, 11. 6. 1956.

126 Tamtéž, záznam ze schůzky s agentem HODKEM, 24. 8. 1956.

127 Tamtéž, záznam ze schůzky s agentem HODKEM, 11. 2. 1957.

128 Tamtéž, záznam ze schůzky s agentem HODKEM, 30. 4. 1957.

129 Tamtéž, záznam ze schůzky s agentem HODKEM, 21. 11. 1957.

130 Tamtéž, záznam ze schůzky s agentem HODKEM, 30. 4. 1957.

131 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 10422 MV, záznam ze schůzky s agentem HODKEM, 11. 2. 1957.

132 Tamtéž, 9. 9. 1957.

Závěrem

Predikce biskupa Trochty z roku 1959 o tom, že se z věznic nikdy nedostane a *zemře zde kvůli vysokému trestu*,¹³³ se nevyplnily a vězeň č. 2969 byl zahrnut do amnestie prezidenta Antonína Novotného k patnáctému výročí osvobození Československa 9. května 1960.¹³⁴ O den později, tedy 10. května, byl vypracován dokument, ve kterém se propuštěný Štěpán Trochta zavazuje, že bude *informovat orgány MV o všech závažných okolnostech týkajících se protistátních věcí* a dále také že bude *konzultovat otázky církve politické k oboustrannému prospěchu a zájmu*. [...] A při styku s orgány použije jméno KABÁT.¹³⁵

Nadcházející šedesátá léta byla v životě Štěpána Trochty snad ještě dobrodružnější. Biskup Trochta v nich zažil několik pádů i vítězství, nadějí i totální poušť. Krátce po podpisu spolupráce s StB získal dělnickou práci v pražských Holešovicích. Přestože se záměrně vyhýbal společenskému životu, bylo na něj nasazeno několik agentů, a to z řad duchovních i šarmantních žen. Štěpán Trochta na opětovný návrat do diecéze nepomýšlel. Byl rezignovaný, chtěl jen v klidu dožít. Karty se však postupem času obrátily. Trochta byl přemístěn do ústraní na jih Čech. Zde ho zastihlo postupné tání politických ledů i vítězný návrat zpět do čela litoměřické diecéze v roce 1968. Tato dekáda si však zaslouhuje další samostatné pojednání.

133 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 762349, agenturní zpráva agenta LUKAVSKÉHO, 12. 11. 1959.

134 VLČEK, Vojtěch, ref. 70, s. 138.

135 ABS, f. MV-TS, svazek a. č. 762349, prohlášení Štěpána Trochty z 10. 5. 1960.